

Sbog različitih slutnja narod drži predhistoričke predmete u velikoj cieni, te jih je mučno dobaviti, a dosta puta i vidjeti. Ima jih još i u spom. gospodje, te će jih se unaprijeda opisati.

U Žrnovu ugradjuju striele sistematički u kuće, kad jih grade, pa se je taj posao obavio lani u prisustvu djaka IVg. razreda theologije dum Frana Jerićevića iz Žrnova, te je sada njegova kuća pod stražom predhistoričkoga klina. Dosta je predhistoričkih predmeta na Brdu u Žrnovu, te ćemo jih izpitati i opisati.

Frano Radić i Vid Vuletić-Vukasović.

Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini.

(V. Viestnik God. X. str. 19).

XXVI.

Nadpis idje oko pečata:

1. † * ΜΟΝΑΣΤΗΡΉ * ΧΡΜΑΝΉ * ΧΡΑΜΉ * ΣΤΑΓΩ * ΝΗΚΟΛΗ
* ΛΒΤΑ * ΓΑΝΑ * ρ Α · Φ · Ν · Γ *

Na polju s lijeve strane svečeve glave oskočeno je:

2) ΣΤΛΉ ΧΒΉ s desne strane oskočeno: ΝΗΚΟΛΑΕ.

Cita se: † * Monastir * Hrman * Hram * stagō * Nikoli

* ljeta * godne * 1553 *

2) Stl Hv — Nikolae.

Pečat je od žute mjedi. te mu je pr. m. 0,6¹/₂, a deb. pločice m. 0,03. Težina mu je s okolišem (isto od žute mjedi) gram. 124. Usadjen je u tvrdo drvo, te teži ta ručica (držak) gram. 64.

Svetitelj Hristov Nikolaje je u bogatoj vlad. crkvenoj odeždi po istočnu, te je u položaju, da blagoslivlje. Po obredu mu je u lijevoj sv. jevangjelje, a na glavi vladičeska kruna, te oko nje, kao božjemu ugodniku, *torac* (aureola). Odežda je majstorski *nasjeckana*, biva nešto oskočeno, a nešto ugnuto, pa se eto približuje prilično umjetničkome djelu, a neka je mana u prekinutiem ramenima i još u gdjekojoj sitnici. Ovo djelo nagovješta na kakva dobra majstora, možda *kujundžiju*, te prisposodbljanjem srebrnijeh crkvenijeh stvari po Bosni, moglo bi mu se po svoj prilici ući u trag, jer su majstori udarali svoje ime osobito na *petohljeb nice* i *jevangelja* ovom

2) Hŝva Géörgja . m̄ole emu . da g molit se ō mnje grješnom Vīdcje
moemu Hsu —

Nadpis je udaren osobitijem pokraticama i svezama, te su neke baš pravi *monogrami*. Poznato je, da se obično udaralo za — v *gospodnę ljeto* — pokratice ВЛГ, al u ovomu je nadpisu u svezi В sa Ъ i Г, a *ljeto* je ciglo jedno slovo skopčano, al tako, da su u njemu sva četiri — Ъ — U rieči РАБЪ u svezi je АБ; ГДНЬ u sv. НЬ; ХЕРЦГЪ u sv. РЦГ; СТОЛН u sv. ФН; ХРАМЪ u sv. АМЪ; ВЕЛКОМЪНКА u sv. АК pa МНК; ДАГ u sv. АГ; МОЛНТ u sv. АНТ; МНЪ u sv. МН; ГРЪШНОМЪ u sv. ЪШ, pa u sv. НОМЪ.

Ovaj je nadpis u *Goraždi* na gornjemu pragu crkve Sv. *Gjeorgja*. Prag je od vapn., te je dug m. 1,68; vis. m. 0,25; a tako je gotovo dug i nadpis razdijeljen u dvije crte. U posljednje su doba bila slova omašćena, a tako i prag, te je tako nagrdjena ta dragociena starina, al po sreći nije izkvarena. Vrata su na svod, te su od kamena vapnenjaka. Desni je *direk* (stubok) prepleten do blizu dna dvostrukijem prepletajem na oskok, te je visok (a tako i drugi) m. 0,78; šir. m. 0,23. U crkvu je ugrađeno znamenitijeh rimskih nadpisa (o čemu na drugomu mjestu) i krasan *Hermesov* kip na oskok. Crkva je osrednja, a unutra joj je s lieve strane drugi hram posvećen *Svetomu Arangjelu*. Spomenuti je hram uzahan i mračan, a vratašca su mu stisnuta i nizoka, te ta svetinja sličii kakvoj *kripti* ili, da tako rečem, *katakombi*. U Hercegovini sijaset je na brdima ruševina drevnijeh gradova, pa narod kaže, da je gotovo sve te gradove gradio *Herceg Stjepan*. Daleko od Foče deset sah. put podneva je kod džandarske postaje *Suhe*, taman blizu gdje se dižu u oblake šiljasti i nepristupni vrhunci *Tovarnice*, *Pleća*, *Tunjimira* i *Voljaka*, tu je na rieci *Sutieskoj* starinska granica (za samostalne dobi) izmedju Bosne i Hercegovine te jih dieli klanac jadicovac *Vratar*. Tuda ti uz rieku jedva može konjska i junačka stopa, a na oštrljastu vrhuncu (*Vrataru* — poput *Termopila*) s lieve strše nekakve zidine, te se kaže, da je to *Hercegov-grad*, a na obranu ovoga klanca. I s desne je strane onoga uzkoga klanca (taman kao dvije dzinovske piramide), prama Hercegovoj gradini, nekakva druga zidina, te narod kaže, da je tu bila Hercegovina crkva, i zove se danas *crkvice*. Dan današnji je malo podalje od *Sutieske* na potoku nova granica, te tu dieli brdo *Voljak*

Crnu goru od Hercegovine. *Goražda* je daleko od Foče 6 sah., te je to mjesto veoma glasovito za samostalne dobi, jer su se u toj varoši (u manastjeru) štampavale crkvene knjige, a crkva je Sv. Gjorgja daleko od varoši $\frac{3}{4}$ sah. Kaže se joštera, da su *Zvečaj* i *Samobor* gradovi Hercega Stjepana.¹⁾

XXVIII.

1) (ACE) AEBH XOTHNB	Čita se: (Ase) leži Hotin
2) BOΓOCANB KB NA	Bogosalić na
3) ΠAEMENHTON	plemenitoi

Do juga na strani:

1) CBON Z(€) MBAN	svoiz(e)m li.
2) ΠOCTABH PAΔOBANB u sv. AN	postavi Radovan
3) (Z)ΔOBHNB CHNB	(u)dovin sin
4) OBA C(€)NB	ova s(e)n

Hötáš je poznato ime, a **XOTHNB** nije. U rieči **ZΔOBHNB** početak je izlizan, pa bi se moglo s toga čitati (PA)ΔOBHNB, al takoga oblika nijesam barem čuo. Posljednja bi rieč po smislu imala biti **KAMB**, al u točnome prepisu prijatelja g. Tome Dragičevića je **CHNB**, a to znači *papricu* na mlinu, te se dan današnji kaže *Senj*, pa neznam po čemu bi slična rieč značila stećak ili mramor t. j. **KBANB**, jer bi mi se mučno činilo, da je rieč od *signum*. Svakako se po nadpisu pozna, da je ovo drevan spomenik!

Mramor je na brdu kod jezera u selu *Lipovicama* (Lipovice), a u jafti *Zloselu*, biva u kotaru Zvorničkomu — okružju D. Tuzlanskomu. Stećak je kao sanduk, biva ozgor stesan na šljeme poput knée (t j. svršuje se u trostran ležeći bridnjak sa osnovicama nagnutiem unutra). a sa strana i krajeva je liepo okresan. Stećak je okrenut (to se može kazati i o drugijem stećcima) u zapad, te je dug m. 1,60; širok m. 0,70; vis. m. 1. — Ovaj je spomenik od kamena žrnjaša. — Cigli korak put sjevero-istoka kod rečenoga je stećka ploča, a na njoj s istočne strana dvije kuke ovoga oblika:

Ω
, pod njima je polumjesec niz doli, s južne strane dvije kuke, a na sjevernoj strani krst ovoga oblika ×, t. j. kako *dekusis*. Ova je ploča ukusno izradjena. — Do spomeute je ploče za tri koraka druga ploča. Na njoj su s istočne strane dvije kuke Ω, povrh njih

¹⁾ Uzp. Vjek. Klaić: *Bosna*. Podatci o zemljopisu itd. str. 158.

sunce (? možda vienac), sa zapadne strane ozgor zvijezda, onda dvie kuke, a pod njima polunjeseć. Ova je ploča baš divno izradjena. Pitanje o starobosanskome mramorju istom je sada, to se po duši može kazati, upućeno, al nemože nikako vratiti s pravoga puta pa se tu hoće gradiva, jer golemo gradivo udara zaključke, a pojedine nas činjenice mogu prevariti, te eto je stoga navesti i sljedeću naravoslovnu bilješku o jednome stećku po dopisu našega marljivoga suradnika g. Tome Dragičevića: — »Od Koraja (u Bie-linskomu kotaru) je koje pô sah. k sjeveru na brdu u njivi zvanoj *Stan* (stanašnik) stećak »*Mramor*«. Dug je m. 2; vis. m. 1; šir. m. 0,70, a sastavina mu je od tutog kamena sivo-ljubičaste boje. Stećak svršuje se u trostran ležeći bridnjak sa osnovicama nagnu-tiem unutra. Ovaj je spomenik na veliku glasu u narodu, biva, kad se razboli *marvinče*, odbije se komadić od *toga kamena*, te se stuče i dade blagu u soli, pa, kao da si š njega rukom digao bo-lest. I narod za sebe odbija, pa kaže, da mu je to sveti liek, te ga s toga na daleko raznose za *liečenje* i *vračenje*. — Pričaju Turci iz Koraja, da je prije udarila u volove govedja kuga, pa se narod osviestio i odsvuda dolazio i otucao od ovoga *kamena*. Navalio na-rod, pa bi se dosta toga u dan otuklo, al što bi nestalo danju, to bi opeta do jutra naraslo, te se nebi ni poznavalo, da je odbi-jano od kamena. — Uz opisani je spomenik drugi stećak poput ploče, te narod u onoj okolici priča, da je bila cura i momak, te se voljeli, pa momak odveo curu, a bez volje svojijeh i djevojčini-jeh roditelja. Njihovi roditelji teško uzdahli i ukleli jih, pa se eto obodvoje okamenilo . . . Kogod opeta kaže, da je to bio djever i cura. — Put zapada (udaljeno dvije hiljade koračaja od rečenijeh spomenika) na brdu je prije bilo mnogo spomenika, al su izrazbi-jani, te su dan danas tu samo tri stećka, a i to pokvarena. Tu je joštera do trideset ploča, al su dielom izprevaljivane, te je i voda kroz mramorje prodrila, pa se vide gdjegdje kosti. G. Tomo Dragičević premetao je marljivo po kostima i našao je u *zubima* pokojnika *bronzanu* zakovčanu žicu poput vitice. Spomenuta je vitica na jednomu kraju zaoštrena, a da se lašnje učera u meso. Spomenuti je, da je veoma zelena, te se tako zelenilo neopaža na drugijem sponama i t. d. — Po ovomu se može zaključiti, da je ovgdje *starobosanska nekropola* nad predhistoričkom, a takijeh je humaka osobito u istočnoj Bosni, biva niže *slovinškoga groba* je predhistorički u dublje do pet metara i jače, pa jih je izpod humke

nekoliko, a slovinski je ogradjen i vazda na površini, t. j. po prilici udaljen samo *jedan i pô do dva metra*, te se u njemu rietko štogod nadje, a ako je kakav predmet, to je istrošeno željezo ili kakav srebrnjak. — U posebnomu ću članciću o natuknutome predmetu.

XXIX.

† АСЕ ЛЕЖИ ДАБИЖИ □ Ъ   Čita se: † Ase leži Dabiživ
РАДО □ АНО □ НИ Ъ У ОУ СЕ   Radovanović čöče
ТАКО ДА СИ БЛАГ   takö da si blag¹

Nadpis je na ploči na *Grebumi* u *Ubosku* (kod Popova) uz *crkvištinu*.

Na ploči je ukresan polumjesec okrenut put istoka kao s trakovima (?) sa zapadne strane.

Dabiživ = da bi živ (bio) — u XIV v. Usp. »Rječnik Hrv. ili Srp. jezika Jug. Akad. na str. 216«. I na *Vidoštaku* (kod Stöca) spominje se **pop Dabiživ**, a to godine 1639. Ovaj je nadpis iz sbirke preč. O. Hristifora Mihajlovića, igumana sa Zavale.

XXX.

† АСЕ ЛЕЖИ МИЛОЌБРАТЬ МРЪБИЊЪ С ДОБЕРИМ СИНОМЪ
С НВАНИШОМЪ БИХЪ ЖИВОМЪ РАДЪ А МРЪ(Т) □ А САБРАНИИ у
sv. НИ

Čita se: † Ase leži Miloöbrat Mrčić s dobrim sinom Ivanišom bih živomu rad a mr(t)va sarani.

Ovaj je nadpis u **dva redka** u selu *Jasena* povrh Brštanika u Nevesinjskomu kadiluku. Stećak je liepo ukresan, al je bez ureda. Tu je joštera stećaka s uresima.

Ime **МИЛОЌБРАТЬ** je sastavljeno, te ga se može uzporediti i s današnjijem *Milorad*, *Milivoje* i t. d. U rieči **С ДОБЕРИМ** opaža se **h**, a tako tu je **Б** iz bosanske azbuke. U rieči **С НВАНИШОМ** (mjesto s *Ivanišem*) ponavlja se predlog *s* po drugi put, a to bi bio isti slućaj, po mnenju g. Hrist. Mihajlovića, u nadpisu pod br. XVIII²⁾ u imenu **ШАЌБЕСПОМЪ**, te bi ono š bilo predlog uz ime **ЛЌБЕ**, pa bi ga se sklanjalo kako se ono danas sklanjaju po

¹⁾ T. j. *tako da si (mi) blag*, biva, da mi nekrećeš u kosti.

²⁾ Vidi *Viestnik* 1887. str. 111.

otocima od čakavaca neka vlastita imena n. p. *Ante* = *Anteta*, *Pere* = *Pereta* i t. d.

Slovo **В** jednom je ćirilsko, a u rieči **МРѢ(М)□А** iz bosanske je azbuke.

Ovaj mi je nadpis prijateljski uručio pošt. O. Hristifor Milutinović, jeromonah sa Žitomislíca u Hercegovini.

XXXI.

А
ЗЕ ПОУЇ□АЕ

МѢ РАБѢ БОЖІ

ВЪКАШІНЬ □Е

УНА ЕМЪ ПАМЕ

ТЬ

Čita se: Zde počjvae-

t rab božj

Vukašjn ve-

čna emu pame-

t

Na debljini perā (na krstu) desno i lievo:

Ⲓ Ⲡ Ⲯ Ⲓ

7197 = 1689

АЕТО

leto

Ovaj je nadpis na krstu u *Iličima* kod vrela Babuna u ogradi Karabegovoj daleko od Mostara 1 sah. put zapada. — Priobćio mi ga je g. Risto Ivanišević Mostarac. Hvala mu!

XXXII.

А
ЗЕ ПОУЇ□АТ

РАБѢ ЂѢ МІШКО

ВЪКАШІНО□ІѢ

□ЕУНА ЕМЪ ПАМЕТЬ

Čita se: Zde počivat

rab B(og)u Mjško

Vukašjnović

večna emu pamet

Na debljini perā s desne i s lieve:

АЕТО

leto

Ⲓ Ⲡ Ⲯ Ⲑ

7199 = 1691

Ovaj je krst pokraj opisanoga u Karabegovoj ogradi u *Iličima* kod Mostara. — I njega mi je predao g. Risto Ivanišević Mostarac.

Vid Vuletić-Vukasović.

